

FRÅN HEMBYGDSARBETET

TRE BORTGÅNGNA HEMBYGDSVÄNNER

Under år 1949 har Upplands fornminnesförening och den uppländska hembygdsrörelsen förlorat tre av sina verksamaste medlemmar och medarbetare, nämligen *G. W. Wernberg* i Olands Stavby, *Gottfrid Lundborg*, Ryda Kungsgård, och *Ernst Nevéus* i Tärnsjö. Med några ord skall här de tre hängivna hembygdsvännernas minne tecknas.

G. W. WERNBERG

G. W. Wernberg, som var född 1877, fick som yngling överta fädernegården efter sin faders död. Gården avyttrades dock snart och det blev byggnadsfacket, närmare bestämt byggnadssnickeri, som kom att fånga den unge Wernbergs intresse. Vid sekelskiftet blev han delägare i Skeberga Kvarn & Såg, ett företag som han med framgång stod i spetsen för tills han 1946 sålde sin andel och trädde tillbaka. Stort arbete nedlade W. i Upplands Kvarnförening, vars ordförande han var under en period och vars vice ordförande han var vid sitt frånfälle. I Stavby sockens kommunala liv deltog han i många år. Kommunalstämman ordförande var han i 26 år. Då kommunalfullmäktigeinstitutionen 1938 infördes blev W. också dess ordförande. Kyrkvård var han sedan många år.

G. W. Wernbergs stora intresse var fornvård, kulturminnesvård och hembygdsvård. Han var också en av de främsta kännarna av Olands Stavbybygden. I Södra Olands hembygdsgille, som 1947 kunde fira sitt 25-årsjubileum, var Wernberg en av de hängivnaste och mest energiska medlemmarna. I ett flertal nummer av gillet förnämliga publikation har han offentliggjort intressanta uppteckningar särskilt från sin hemsöcken. Alltid stod han beredd att rycka in när det gällde fornminnesvårdens och hembygdsvårdens sak. Att

G. W. Wernberg.

tillsammans med Wernberg ströva omkring på upptäcktsfärd i Olandsbygdens fornminnesrika marker var även för fackmannen en upplevelse, att höra honom berätta på Upplandsmål var en sann njutning. Stort arbete nedlade han under de senaste åren som styrelsemedlem i Södra Olands hembygdsgille på förverkligandet av drömmen om gamla Grenomes färdigställande som hembygdsgård för Olands Stavby socken och hela Olandsbygden. Med G. W. Wernbergs bortgång 27 maj 1949 förlorade Olandsbygden en av sina främsta traditionsbärare.

GOTTFRID LUNDBORG

Gottfrid Lundborg var född i Loftahammar, Kalmar län, 1878. Efter lantbruksutbildning tjänstgjorde han som vandringsrättare i Hälsingland; det kan nämnas att han var en av de två första vandringsrättarna i riket. Till Ryda kungsgård i Nysätra i Uppland kom han 1906 som förvaltare och blev om några år gårdens arrendator. Lundborg gjorde Ryda kungsgård till en mönstergård. 1947 överlät han arrendet på en son.

I sin hemkommun Nysätra bekläddes Lundborg med en mängd kommunala och andra offentliga uppdrag. I Nysätra kyrkostämma,

Gottfrid Lundborg.

i Lagunda-Hagunda Hushållningsgille och i Härnevi elektriska distributionsförening var han under ett flertal år ordförande. Han var kyrkvård, ledamot av kyrko- och skolråd, kommunalnämnd och fattigvårdsstyrelse. Härtill kan nämnas att han tog mycket intresserad del i Uppsala läns Hushållningssällskaps arbete och var bl. a. ledamot av dess förvaltningsutskott. För att betyga sin höga uppskattning av Gottfrid Lundborg, utsåg Uppsala läns Hushållningssällskap honom till hedersledamot 1947.

Lundborg hade mycket starka ideella och kulturhistoriska intressen. Efter att ha blivit upplänning knöt han mycket snart kontakt med Upplands fornminnesförening. Starkt intresserad för föreningens verksamhet var han under många år och ända till sitt frånfälle fornminnesföreningens ombud för sin bygd.

På ett påtagligt sätt fick Gottfrid Lundborg tillfälle att visa sitt intresse för kulturminnesvården inom Sydvästra Upplands Hembygds-gille i samband med gilletts överlämnande av Kvekgården i Fröjeslunda socken till fornminnesföreningen 1948. Det var tack vare bl. a. Lundborgs ekonomiska bistånd, som denna gåva kunde förverkligas.

Gottfrid Lundborg efterlämnar ett mycket kännbart tomrum i Upplands fornminnesförening. Han var en ädling i ordets egentligaste betydelse.

Ernst Nevéus.

ERNST NEVÉUS

För Nora sockens hembygds- och fornminnesförening var det en stor förlust när dess styrelsemedlem och mångårige sekreterare Ernst Nevéus avled 25 sept. 1949. Under många år hade han varit en av föreningens mest verksamma medlemmar, vars tomrum blir mycket svårt att fylla.

Ernst Nilsson-Nevéus var född i Stockholm 1890, men föräldrarna flyttade snart till Uppsala, där Nevéus tillbragte sin skoltid. Efter folkskolläroexamen kom han till Ingbo skola, Tärnsjö, 1913 och på denna post förblev han trogen livet ut.

Ernst Nevéus stora intresse var fornvärd och kulturminnesvärd och det blev inom Nora hembygds- och fornminnesförening som han kom att nedlägga sitt betydande arbete till hembygdsrörelsens fromma. På hembygdsföreningens uppdrag publicerade han en sockenbeskrivning samt på uppdrag av skolrådet en bok som bär namnet »Vår Hembygd Nora». I flera årgångar av årsboken Uppland har han redogjort för kulturminnesarbetet inom sin sockens hembygdsförening. För hans förtjänster i det uppländska kulturvårdsarbetet står Upplands fornminnesförening till Ernst Nevéus i stor tacksamhetsskuld.

Nils Sundquist.

BROMMA HEMBYGDSFÖRENING 25 ÅR

Bromma hembygdsförening, som med sina inemot 900 medlemmar är en av de största i landet, kunde våren 1949 fira sitt 25-årsjubileum; en hastig översikt av verksamheten är därför motiverad (jfr min tidigare artikel om föreningen i »Uppland» 1940, sid. 178). Uppland står ju, som Sigurd Erixon nyligen betonat, främst i riket beträffande hembygdsföreningarnas antal och även medlemmarnas talrikhet; till det senare goda resultatet har särskilt Stockholms-traktens, inom eller på gränsen till Uppland belägna, föreningar i hög grad bidragit. Kronologiskt sett kommer Brommaföreningen som nr 2 bland dessa; Solna var den första, stiftad 1921 med hovpredikant Sven Nilson som förste ordförande.

Men Brommaföreningen ligger främst i ett par ur hembygdssynpunkt rätt viktiga avseenden: beträffande hembygdsdag och *års-skrift*. Den senare kom våren 1949 ut i sin 20:de årgång, sedan den från 1930 *varje* år kommit medlemmarna till handa utan manke-mang. Detta är unikt bland Stockholmstraktens föreningar. Jubileumsårgången innehåller en rad artiklar, bl. a. »Bromma från landsbygd till trädgårdsstad, minnen 1904—1949» av föreningens förre, mångårige ordförande överlärare Arvid Bergquist, »Forntids-Brommas bygder, vattenleder och försvar» av professorskan Ebba Hult De Geer — där hon beskriver hur Brommalandet stigit ur havet från de första skärgårdsfiskarnas tid och hur de gamla bromma-borna bl. a. hade två fornborgar till försvar — »Bromma folkskolor» av överlärare Leander Wallerius, »Kring Kyrksjön» av Edvard Wibeck, m. fl. Jägmästare Wibeck, en av föreningens mest aktiva hedersledamöter (bland raden av övriga sådana märkes namnen Carl Lindhagen, Fredrik Ström, Axel Dahlberg) fortsätter traditionen från den oförbrännelige Rutger Sernanders tid — denne medarbetade vid föreningens utfärder på 1930-talet. Edv. Wibeck har fortsatt Sernanders verksamhet som en ständigt vaksam vakt-post vid de tyvärr även från stadens sida ofta hotande vandalise-ringsförsöken mot Storstockholms naturvärden — hembygdsför-eningen har gjort en insats för att väcka myndigheternas samvete och skapa en sund opinion för att rädda de parkområden och sjö-områden, särskilt vid de tre insjöarna Judarn, Kyrksjön och Lill-sjön, som i sin egenskap av »stadens lungor» borde fredas och var-samt behandlas. Vid Bromma flygfälts utbyggande togs flera initia-tiv, bl. a. till flyttandet av Bällsta gamla kvarnbyggnad till lämplig plats i Ulvsunda. Bromma har mer och mer fått storstadsprägel av den mot trädgårdsstaden allt mer brutalt framträngande stenstaden. Mötet mellan det efter ny tomtmark ständigt jagande Storstockholm

Bild 1. Bromma Hembygdsföreningens ordförande lektor Gösta LANGENFELT högtidstalar.

och det gamla länge välbevarade, lantligt idylliska bondebygds-Bromma medförde tyvärr spolierandet av många natur- och kulturvärden under församlingens nu avslutade utbyggnadsperiod 1910—45. Hembygdsföreningen har dock med växande framgång fört den kulturella opinionens talan.

Bromma hembygdsdag är inte vilken hembygdsfest som helst, utan den är den första hembygdsfesten i Stockholm och åtskilliga år äldre än den hembygdsdag, som senare anordnats inne i stadskärnan av efterföljaren, hembygdsföreningen Gamla Sta'n. Brommas och Stockholms första hembygdsdag hölls 13 sept. 1931 och omfattade bl. a. idrottstävlingar och tävlan mellan de mest välskötta villaträdgårdarna. Sången anfördes av Sven Lilja och denne allsångens svenska pionjär har sedan varit med på alla Brommafesterna. Bland högtidstalarna kan nämnas Karl Starbäck, Carl Lindhagen, Erik Granlund, Axel Dahlberg — Stockholms stads förre fastighetsdirektör och flitig medarbetare i årsskriften — Eva Wennerström-Hartmann, Gösta Langenfelt, Fredrik Ström, Gösta Selling m. fl. Bland föredragshållare och exkursionsledare är dessutom att nämna arkeologen Hans Hansson, vilken även på föreningens initiativ 1946 ordnade Stockholms stadsmuseums utställning »Brommaminnen» i Alviks kommunalhus, geologen Ebba Hult De Geer, direktör Gustaf Kollberg, fågelkännaren Rune Bollvik samt arkitekt Göran Sidenblad, som 1948 väckte uppseende med en i föreningens regi framförd kritik av Brommas stadsplaneförhållan-

Bild 2. Från Bromma hembygdsdag 1948. Från v. arkivarie PER SAMZELIUS, fil. dr. S. RÖNNOW, fru JULIA CÆSAR, fil. kand. J. O. SÖDERBLOM, lektor G. LANGENFELT, byråchef S. D. BLOM, fru EVA WENNERSTRÖM-HARTMANN och kamrer A. W. BLANCK. I bakgrunden Åkeshovs slott.

den, särskilt bristen på social trivsel; ett föredrag, som gav eko i pressen.

Många värdefulla uppslag har lanserats i årsskriften, även om Stockholms stads myndigheter inte alltid kunnat läsa rätt innantill, då det gällt att ta hänsyn till berättigade krav för Brommas vidkommande, såsom restaurering av de vanvårdade slotten och de månghundraåriga ekarna (som Djurgårdsförvaltningen å sin sida gjort så mycket för), anslag till de hembygdsvårdande krafterna, utgivandet av en särskild hembygdsbok över Bromma, som hembygdsföreningen föreslagit o. s. v. Bland årsskriftens mera prominenta medarbetare märkes geologen prof. Gerard De Geer, den varviga lerans store profet, som 1941 skrev en av sina sista och viktigaste uppsatser här om »Huru landis och jordbävningar danat Brommatrakten». Prof. Jöran Sahlgren skildrade i årsskriften 1935 »Brommas by- och gårdnamn», prof. Elias Wessén skrev 1932 om runstenarna, förste antikvarie K.-A. Gustawsson, en gång föreningens initiativrike skattmästare, behandlade 1933 fornfynden, fil. mag.

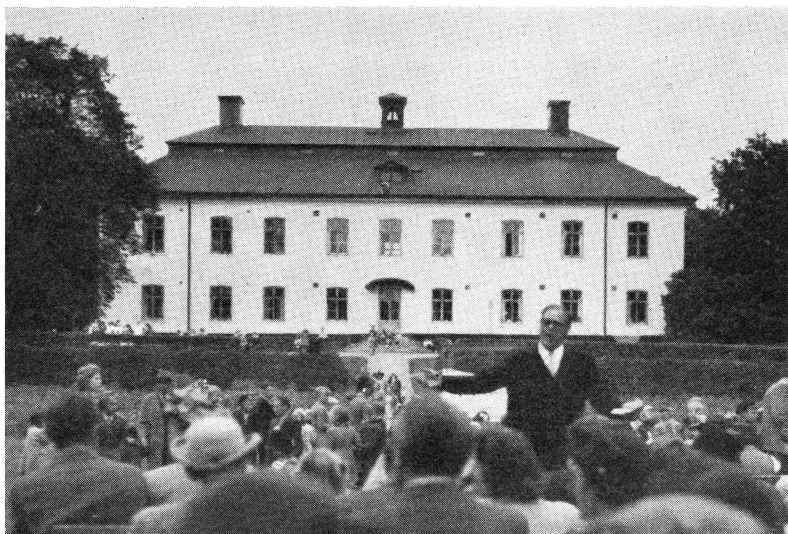

Bild 3. Sven Lilja leder allsången vid Bromma hembygdsgård 1948. I bakgrunden Åkeshovs slott.

John Lindström 1943—44 den tidiga bebyggelsehistorien, intendent Marshall Lagerquist 1939 »Ulfunda keramikfabrique», komminister Brynolf Ström 1937—39 den då nya Västerledskyrkan, arkivarien Sten Holmberg 1947—48 Brommas trafikhistoria, ornitologen Rune Bollvik 1947 Brommas fågelliv o. s. v. Rätt unika i svensk hembygdslitteratur överhuvudtaget är fastighetsdirektör Axel Dahlbergs varje år förekommande Bromma-krönikor, en samlad stockholmianskildring av trädgårdsstädernas utveckling, där man bäst kan följa Brommas uppväxt till den nuvarande 90,000-invånare-staden, större än Norrköping.

Men ett aber finns — föreningen saknar ännu lokal, trots alla framställningar till Stockholms stad om renovering av de gamla, nu förfallna, tomma eller till olämpliga ändamål använda karoliner-slotten Ängby och Åkeshov — det förstnämnda med all rätt kallat Brommas Bogesund och skandalslott. I detta, såväl som i andra avseenden rörande Brommaförhållanden sover stadsmyndigheterna lugnt vidare och låter kommitté-kvarnarna mala tomning i väntan, som det nu hetat i 15 år, på »bättre tider»! Men hembygdsföreningen har ju bara 25 år på nacken, och Stockholms stad fyller 700 år om några år, närmare bestämt 1952.

Sixten Rönnow.

SUNDBYBERGS HEMBYGDSARKIV

Sundbybergs hembygdsförening har existerat alltsedan 1934, då initiativ till dess bildande togs av Henning Österberg, och räknar nu 200 medlemmar. Under årens lopp har verksamheten gått ut på ett träget insamlande av tidningsurklipp, fotografier, arkivmaterial i övrigt samt musealt värdefulla föremål. Men någon lokal för det insamlade har hembygdsföreningen ej haft. År 1948 aktualiserades lokalfrågan när skulptören Carl Fagerberg efterlämnade hela sin kvarlåtenskap, bestående av ett mycket stort antal modeller och skulpturer, åt sin hemstads kulturvårdare, hembygdsföreningen. Tack vare tillmötesgående från stadens myndigheter lyckades hembygdsföreningen för någon tid sedan få inköpa en f. d. biljardlokal på Järnvägsgatan 50. Stadsarkitekten Nils Rissén och hr Österberg ha under mer än ett halvt år arbetat på att få dessa lokalteter anpassade efter museala behov och på att få fram en kombinerad utställnings- och samlingslokal för hembygdsföreningen. Resultatet av dessa bemödanden kan nu ses. Invigningen av *Sundbybergs hembygdsarkiv*, som man kallar samlingarna, ägde rum söndagen 30 okt. 1949.

Högtidligheterna inleddes med musik av Sundbybergs folkskolas blåsorkester, varefter husmodersföreningens ordförande, fru Dagmar Isberg, till hr Österberg överlämnade en fana med stadsvapnet, industriens kugghjul i rött mot vit botten, vilken fana omedelbart hissades under fanfarer. Inne i lokalen hälsade hr Österberg de församlade, som uppgick till över 200, välkomna och tackade stadens myndigheter och alla andra som hjälpt till. De många namnen förstärkte intrycket av allmän samling kring detta arkiv, som fått mottaga en ström av gåvor. Antikvarie Hans Hansson från Stockholms stadsmuseum berättade sedan, hur genom utgrävningar vid Bällsta bro kunnat konstateras att Sundby, som den ursprungliga orten hette, redan på vikingatiden, då Fröfjärden förband märlarvattnen i Bromma med saltare vågor, haft ett centralt läge och säkert spelat en rätt stor roll. När segelleden slammades upp sjönk Sundbys betydelse, men orten nämns bl. a. i Gustav Vasas jordeböcker. Patron P. A. Löfström på Sundbybergs gård, som 1876 började stycka ut tomter från Sundbybergs gård, blev den som först kom att befordra den moderna utvecklingen.

Efter antikvarie Hansson talade stadsfullmäktiges ordförande, hr Gustaf Malmborg, som i korta och kärnfulla ord framhöll svårigheten att i en så ung stad som Sundbyberg, där »den första generationen» fortfarande lever, spåra något egentligt sinne för stadens historia. Emellertid, sade talaren, kommer stadsarkivet att befordra

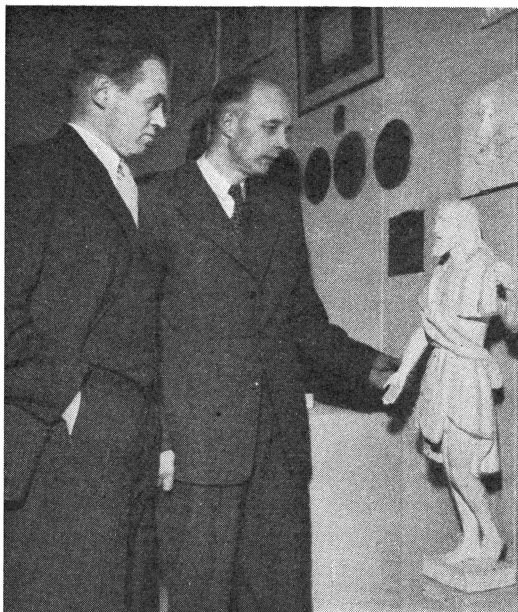

Bild 1. Henning Österberg betraktar en Carl Fagerberg-skulptur tillsammans med antikvarie Hansson (t. v.)

uppkomsten av ett dylikt. Dessutom framhölls betydelsen av Carl Fagerbergs donation; på det sätt den kommit hans hemstad till godo och på det sätt den kunnat utställas, skulle donationen utan tvekan verka för att Carl Fagerbergs minne länge komme att leva bland Sundbybergsborna. Hr Malmborg förklarade så hembygdsarkivet invigt, och besökarna fingo tid att titta på de utställda samlingarna allt under det att allmogemusik utfördes av Sundbybergs spelmanslag.

Sundbybergs hembygdsarkiv är, vad lokalerna beträffar, mycket modernt, med en ljus färgskala i tak och väggar, och med en väl avvägd belysning. Helt naturligt intar Carl Fagerbergs skulpturer en dominerande plats och utgöra en tilltalande inramning till det övriga utställningsmateriallet. Det innersta rummet har fått bli ett särskilt Fagerbergsrum. Ett lyckligt arrangemang i fråga om skulpturernas uppställning i detta rum är de nischer, i vilka en del av de kyrkliga skulpturerna uppställts. Bland dessa märks särskilt en Kristusbild, utförd för Skellefteå kyrka, samt en del reliefer. Spe-

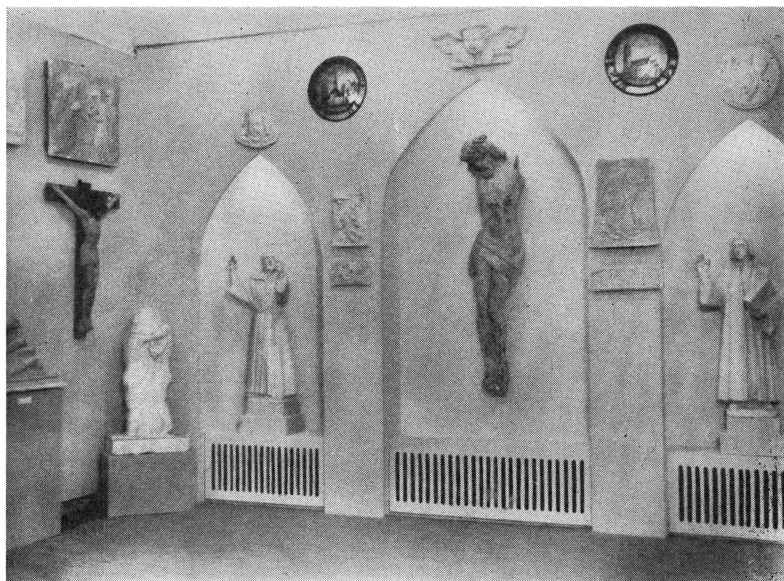

Bild 2. Från hembygdsarkivets utställning.

ciellt en relief, framställande Jesu intåg i Jerusalem, ådrog sig anmälares uppmärksamhet. Fagerberg, som själv var intresserad idrottsman, har även utfört en mångfald skulpturer med idrottsliga motiv, liksom många goda porträttskulpturer av bl. a. Zorn och A. P. Löfström, Sundbybergs grundare. Bland hans övriga verk stannade ögat gärna vid »Ulla Winblad», en graciös och livfull statyett, fylld av bellmansk esprit.

Den andra utställningssalen var fylld av ett mera varierande innehåll. På ena långsidan hade man i särdeles ändamålsenliga montrar utställt ett av de skelett, som påträffades vid grävningarna vid Bällsta bro, samt brons- och järnföremål från samma gravar. På andra långsidan hade man diverse föremål från senare tider, fotomontage m. m. Så t. ex. återfanns i monter med gamla fotografier Sundbybergs »Oreda», ett original som dog 1910 och enligt en stadsbo »drog mangeln i gårdarna och var specialist på rackartyg» och hette Flodin. Montrarna å denna sida voro tämligen små och smala och anordnade så, att man efter behov bekvämt skall kunna utbyta deras inventarier mot andra lämpliga åskådningsobjekt, med andra ord ett slags skyltfönsterteknik. Ovanför montrarna hängde

Bild 3. Från hembygdsarkivets utställning.

tavlor och kartor från äldre och nyare skeden av Sundbybergs historia. Några träsnitt visade t. ex. brännvinsköer från 1907, då folk kom stegande med kaggar och mjölkflaskor för att få sig en liter för 1:50 kr. Köpingen hade väldiga inkomster på den försäljningen. Vidare fann man en del »speldosor» från tiden omkring sekelskiftet, teckningar av vännen Albert Engström till Calle »Skakis» (Carl Fagerberg) m. m.

I entréhallen, där trevliga blomsterarrangemang inramade djurskulpturer av Fagerberg, kunde den som intresserade sig för C. R. Nybergs flygförsök från sekelskiftet ta en titt på hans ångmaskin, som var avsedd att förses med propellrar. En stor oljemålning från 1896 visade C. R. Nyberg med familj framför Nybergs Lampfabrik. C. R. Nybergs förblivande insatser kommo nämligen att stanna på ett annat område, nämligen fotogen- och spritköksbranschen. Några brandsprutor och vattenkastare fingo demonstrera brandväsendet före seklets början. Hedersplatsen i entréhallen intogs dock av Sundbybergs första fackföreningsfana, daterad 28/4 1886, och ägd av den dåtida stenhuggaravdelningen.

Lokaliteterna inrymma dessutom ett arkivrum, i vilket hembygds-

föreningens bibliotek samt ett aktningvärt fotografiskt material förvaras, bestående av omkring 1,500 fotografier. Ännu en sak är värt omnämnande, nämligen det lilla moderna köket, som säkert kommer att utnyttjas vid hembygdsföreningens sammankomster.

På en soptipp hade man för några år sedan hittat en äldre kista med välvtt lock. Den tillvaratogs och restaurerades och återfinns nu i arkivrummet. Det behöver väl knappast sägas, att man i Sundbyberg nu, sedan hembygdsföreningen fått dessa utmärkta lokaler, ej längre av brist på utrymme låter »gamla saker» hamna på soptippen.

A.-M. T.

MARKFÖRVÄRV OCH DONATION HOS ROSLAGENS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRENING

För kulturlivet i Norrtälje stad har året 1949 varit synnerligen betydelsefullt, i det att ej mindre än tre stora händelser timat i fornminnesföreningens historia. För det första har föreningen inköpt den intill Roslagsmuseet liggande Zettersténska gården, för det andra har föreningen fått mottaga en ståtlig donation av fru Ruth Schürer von Waldheim, och för det tredje har föreningen fått erfaras att den har att emotse f. färghandlare Torsten Nordströms enastående rika samlingar kulturhistoriska föremål i form av en stiftelse.

Redan år 1919, ett år efter föreningsbildandet, gjorde Roslagens fornminnes- och hembygdsförening en viktig kulturbevarande insats i det att den åt eftervärlden räddade den sista byggnad, som fanns kvar av det av Gustav II Adolf år 1622 grundade gevärsfaktoriets, nämligen den vitputsade verkstadslängan i närheten av Tälje ström. I denna byggnad inhyses nu det s. k. Roslagsmuseet med nära 7,000 föremål. Under de senaste åren har föreningens styrelse umgåtts med planer på att även inköpa den intilliggande herrgårdslika anläggningen, vilken på 1800-talet beboddes av löjtnanten L. R. Zetterstén, och som torde vara uppförd under århundradets första hälft. — Och innevarande år, närmare bestämt 17 okt. 1949, undertecknades köpekontraktet mellan gårdens ägare, redaktör Axel Ericsson, Norrtälje, och Roslagens fornminnes- och hembygdsförening. Initiativtagare till köpet har varit föreningens ordf. borgmästare W. E. Hallin och gårdens tillträdande skall ske 1 jan. 1950. Tills vidare kommer lägenheterna att uthyras. Köpesumman, 100,000 kr., är helt naturligt ekonomiskt betungande för

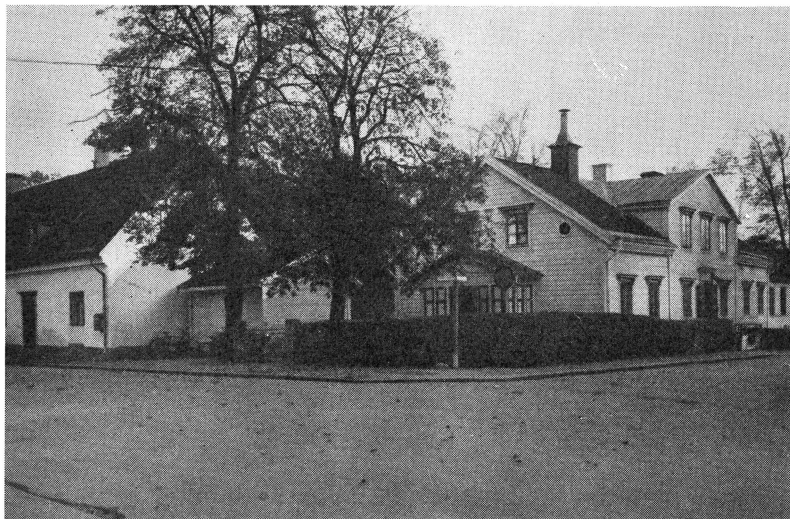

Bild 1. Zettersténska gården i Norrtälje, som år 1949 inköpts av Roslagens fornminnes- och hembygdsförening. T. v. ses den gamla museibygnaden.

fornminnesföreningen, men man ansåg att ansvaret inför framtiden fordrade detta steg och man hyser den förhoppningen, att Norrtälje stad och dess myndigheter skall få blicken öppen för de kulturella värden, som här stått på spel, och kanske med tiden träda hjälpande emellan. Om inte, kan man måhända av donatorer eller genom insamlingar få ihop resterande medel. När detta mål uppnåtts kommer man att inreda den Zettersténska gården med rum ur kända roslagshem — t. ex. ett Stenbergsrum — i tidstrogen stil. Museet och den nu inköpta gården skall naturligtvis bilda en enhet. Blir det sedan aktuellt för staden att riva de Wallinska gårdarna, från 1700-talet, vid Lilla Torget kommer fornminnesföreningen att se till att dessa flyttas till den Zettersténska tomten och på det sättet skulle Norrtälje här kunna få karakteristiska prov på stadens bebyggelse både från 1600-, 1700- och 1800-talet.

Några dagar efter inköpet av den Zettersténska gården fick fornminnesföreningen mottaga en värdefull gåva av släkten Schürer von Waldheim genom fru Ruth, änka efter major Max Schürer von Waldheim. Fru Schürer von Waldheim har gjort denna förnämliga donation dels för att förhindra att släktens gamla hem efter hennes död kommer att skingras och dels emedan det var majorens önskan,

Bild 2. Zettersténska gårdens park från åsidan. Byggnaden ses längst bort till vänster.

enär släkten bott i närheten av Norrtälje, på Mellingsholm i Frötuna socken. Donationen består främst av 13 målade porträtt, varav två, målade av porträttmålaren CARL MAGNUS LINDQVIST, framställa de sista innehavarna av Mellingsholms fideikommiss. Bland tavlorna finns vidare en del förnämliga anporträtt från 1700-talet, därav några av ALEXANDER ROSLINS skola. En liten tavla föreställer PER HILLESTRÖMS dotter Charlotta och är troligen målad av den välkände fadern, som föddes i Väddö. Till gåvan hör flera värdefulla litografier och kopparstick, däribland ett av kejsar Rudolf II, som 1592 adlade Schürer von Waldheims ätt. Förutom ett antal skjut- och huggvapen ingår i gåvan en del möbler, såsom en gammal chiffonjé och en biblioteksstol från 1800-talets början, ett allmogeskåp från Västerbotten, ett bokskåp från ett kungligt slott i Danmark, ett »reseschatull» liknande ett mindre skrivbord, vilket tidigare tillhört general von Döbeln, m. m. Vidare märkes en glasbägare med lock med orden »Pehr Hilleström född 1732» i guldbokstäver, ett stort antal värdefulla böcker, såsom Kellgrens samlade skrifter 1796, Salvius »Uppland» 1741 och Olaus Magni Historia 1640, för att nu nämna några. Denna gåva gör det möjligt, att senare i det Zettersténska huset inrätta även ett Mellingsholmsrum.

Bild 3. Torsten Nordström vid sin porslinsinsamling.

I Norrtälje Tidning av 27 okt. 1949, och i Dagens Nyheter av 26 okt., stod att läsa om den storartade stiftelse, som Norrtälje kommer att berikas med, nämligen Torsten Nordströms enastående samlingar. De över 100,000 föremål, som Torsten Nordström genom åren sammanbragt och nu håller på att katalogisera, kommer att utgöra ett fullkomligt unikt museum, som ingen annan stad i landet kan uppvisa maken till. Bland de enorma samlingarna, som nu förvaras i hr Nordströms bostad, märkes Rörstrands- och Gustavsbergsporslin, det berömda »flytande blått», i åtta kompletta serviser. I porslinsväg finns också Sévres och Meissen representerat. Vidare är en myntsamling om 20,000 nummer att notera, vars äldsta nummer äro tvåtusenåriga grekiska drachmer. Bland de fyratusen böcker, som det Nordströmska biblioteket omfattar, lägger man sär-

skilt märke till en tysk bibel från 1553, tillägnad konung Christian III av Philip Melanchton. Bibeln omfattar åtta band i träpärmar. Det tjänar till intet att försöka uppräknat alla de kulturhistoriskt intressanta föremål som hopbragts av Torsten Nordström, det är nog att än en gång betona, att Norrtälje genom hans stiftelse får ett museum utan all like i landet.

A.-M. T.

DRAGONMINNET I GAMLA UPPSALA

För att hugfästa minnet av det gamla indelningsverket, vilket ägt stor betydelse ur såväl militär som kulturell synpunkt, har i Uppland som bekant minnesstenar rests vid skvadronernas samlings- och övningsplatser. Den första minnesstenen restes år 1931 i Bålsta i Ytter-Grans socken. Den höggs av förre dragonen nr 16 Alm, Sigtuna skvadron, och gav följande inskription: »Sigtuna skvadron av Kungl. Livregementet till häst hade här sin samlingsplats intill år 1908.» Året därpå restes en minnessten för Roslags skvadron vid Vemblinge rusthåll i Estuna socken med inskriften: »Roslags skvadron av Kungl. Livregementet till häst samlades och övades vid Vemblinge under 1600-, 1700- och 1800-talen. Roslagens Fornminnes- och hembygdsförening reste stenen år 1932.» År 1945 restes minnesstenen vid Polacksbacken i Uppsala med följande inskription: »Åt minnet av Upsala skvadron av Kungl. Livregementets Dragoner. Uppländskt rytteri har här av ålder vapenövats. Kungl. Livregementets till häst kamratförening reste stenen 1945.» Året därpå, 1946, restes den fjärde minnesstenen vid Arenberga gård i Husby-Ärtinghundra socken med inskriften: »Livkompaniet av Kungl. Livregementet till häst hade här sin mötes- och övningsplats åren 1687—1791. Sentida efterföljare och bygden reste stenen 1946.»

Därvid återstod endast hedrandet av Norra Uplands skvadron. Livregementets till häst kamratförening satte nu som sitt mål att ägna även denna skvadron en minnessten. Med överste C. A. Torén och prof. H. Flodkvist som drivande krafter förverkligades snart resandet av den sista i raden av minnesstenarna över Upplands ryttere. Då det fanns belägg för att Norra Uplands skvadron haft sin samlingsplats i Gamla Uppsala fram till omkring 1870, och då dragontorpen inom skvadronens »stånd» legat tätare just i denna bygd än på andra håll, beslöt man att placera stenen i Gamla Uppsala, där på Storgårdens mark strax öster om järnvägens mark upplåtits. Huggen i grå granit gör den enkla stenen ett värdigt intryck där

Bild 1. Överste C. A. Torén och hedersvakten vid dragonstenens avtäckning.

den står alldeles intill landsvägen. Inskriften lyder: »Åt minnet av Norra Uplands skvadron av Kungl. Livregementets dragoner. I Gamla Upsala by har skvadronen samlats till uppbrott för vapenövning och rikets försvar. Kungl. Livregementets till häst kamratförening reste stenen 1949.»

Söndagen 12 juni 1949 ägde avtäckningshögtidligheten rum i samband med Livregementets till häst kamratförenings årssammankomst. Kamratföreningen deltog med omkring 150 medlemmar och bland de inbjudna märktes generalerna P. Janse och H. Peyron och överste C. Björnstjerna samt från staden och länet landshövding Kjellman, försvarsområdesbefälhavaren överste Gyllengahm och överstarna Grewell, AUS, och Lindahl, Flygflottiljen. Ett stort antal intresserade, framförallt ortsbor, hade mött upp. De indelta dragonkorpralerna J. E. Alm, C. O. Frisk, J. G:son Broo och A. V. Wester, alla över åttio år och dagen till ära iförda de gamla blå uniformerna, bildade hedersvakt vid stenen. I 8:s musikkår medverkade under ledning av musikdirektör Göte Granström. Sedan korum förrättats av kyrkoherde Teodor Carlsson, Gamla Uppsala, avtäckte överste C.-A. Torén, ordförande i Livregementets till häst

Bild 2. Dragonstenen vid Gamla Uppsala med de indelta dragonkorpralerna C. O. Frisk, J. E. Alm och J. G:son Broo.

kamratförening, minnesstenen med orden: »Det är kamratföreningens förhoppning, att denna sten inte bara skall minna om de bygdens män, som tjänat fosterlandet i leden av Norra Uplands skvadron, utan att den även skall bidra till att stärka känslan för hembygden och för det ofrånkomliga sambandet mellan militärt och civilt. Må täckelset falla.» Överste Torén höll därefter en historik över det uppländska rytteriets historia, varefter kyrkoherde Carlsson mottog stenen som representant för styrelsen för häradsdomare E. E. Erikssons donationsfond, vilken för framtiden skall sörja för stenens underhåll. Efter avtäckningsceremonien skedde förbimarsch av kamratföreningen och hemvärnet i Gamla Uppsala.

A.-M. Tj.

Bild 1. Brukspatrons på Österby (Arthur Holmberg och Svea Holmström).

ETT SPEL OM ÖSTERBYBRUK

Det festspele, som framfördes i samband med det 24:e uppländska ungdomsmötet, anordnat av Upplands distrikt av IOGT vid Österbybruk 19 juni 1949, är värt ett omnämnande genom dess kulturhistoriska värde. Kommittéordföranden folkskollärare Hugo Fredriksson, Alunda, ivrade för ett ungdomsmöte med musik och dikt, teater och folklivsskildring. Idén till ett ortsbetonat festspele tog form. Hr Fredriksson förde sin idé vidare till Österbybruks egen skald Gottfrid Österberg. Dikter och noveller hade Gottfrid Österberg tidigare skrivit, men aldrig en hel pjäs. Men intresserad som han var av sin hembygds historia fångades han av tanken och tillsammans med hrr Fredriksson och Wallström, vilken senare blev festspelets regissör, började han forska i brukets annaler. Man fann snart vad man sökte — händelser som utspelats en gång på Österbybruk. Det fick bli kärnan i festspelet. Visserligen skedde vissa omarbetningar, men någon romantiserad saga skulle det inte få bli. Gottfrid Österberg var mån om att skapa en osminkad verklighetsskildring och han lyckades, även om denna fått en starkt lyrisk utformning. Med

Bild 2. Brukspatrons ekipage framför slottstrappan.

Bild 3. De unga tu (Börje Jansson och Ulla Fredriksson).

Bild 4. Bruksfolket sjunger.

noggrann sovring besattes de olika rollerna. Man valde statister från hela Uppland; smederna stammade dock som sig borde från bruket och talade österbymål. Ingen mindre än dir. musices Sven E. Svensson i Uppsala åtog sig att sätta musik till festspelet.

Festdagen hade inte mindre än 3,000 personer samlats i Österby vackra slottspark och mot denna och slottets stilrena fasad »manades fram förgångna skuggor ur glömskans djup, deras tankar och drömmar, själva den mark de vårdat under trötta vilskift». Från slottets trädgårdssalong tonade Sven E. Svenssons musik, som gav skärpa åt spelets struktur. Handlingen, som förlagts till 1800-talets senare hälft, handlade helt naturligt om smeder och brukspatroner. Gammal patriarkalisk tid ställdes mot en ny, som börjat pyra av revoltstämning. Några stormiga scener eller något egentligt revolutionärt patos kom dock ej till uttryck. Myndiga brukspatroner och smeder tyckas av allt att döma ha trivts bra med varandra på Österby. I handlingen var inlagd en liten vemodig kärleksromans, vilken tangerade ämnet »börd och mesalliance». Den fagra smedsdottern älskade och älskades tillbaka av bruksäggarsonen. Den myndige brukspatronen spelades av Arthur Holmberg, i det civila snickare, och hans om möjligt än myndigare patronessa levandegjordes

av Svea Holmström. Bruksägarsonen och den svärmiske 1870-talsstudenten spelades av Börje Jansson och hans käresta av Ulla Fredriksson. De fyra herrarna Ragnar Lund, Axel Sandell, Elis Rondin och Bertil Georgsson agerade smeder med lust och humör. Junisolen gav både scen och kostym en extra festivitas. Den färgrika bruksrapsodien ändade i en »smedfinal», vilken fick sin effektfulla stegring genom musikens utformning, där tonsättaren vävt samman en uppländsk låt med Upplandssången.

En epok, en händelse, en förgången episod i österbybruks historia, tidigare föga känd, hade trätt fram i nuet och levandegjorts för sentida bruksbor och övriga intresserade. Man vill instämna i vad landshövding Kjellman yttrade i sitt tal vid ungdomsmötet, nämligen att hembygdsvården bör få växa fritt inom varje bygd och utvecklas efter bygdens särskilda egenart. Hembygdsvården skall inte bara se tillbaka. Det får inte bara bli »döda» museer, kulturminnena böra också användas för något nyttobetonat och på så sätt än bättre bevara sin livskraft.

SKUTMASTEN PÅ KLUBBHOLMEN

På Skarholmens sydvästra sida ligger en liten holme, på vilken Ekolns Segelklubbs klubbhus och startbrygga äro belägna. Den senare har ända till i somras varit rätt naken med endast en startskärm uppställd. Nu har det blivit annorlunda. På den ombyggda startbryggan har en mast rests som är särdeles unik. Den har nämligen tillhört landets sista enbart seglande fraktskuta, slupen *SOFIA* AV LÄNNA. Segelskutans historia är förut beskriven av Sixten Grönros i årsboken *Uppland 1947*. Huru masten kom att hamna på en liten holme i Mälarens nordligaste del Ecoln torde kanske vara av intresse.

Hotellägaren Bruno Falk, Ekolns Segelklubbs ordförande i många år och för närvarande ordförande i dess seniorklubb, fick uppslaget till mastens förvärvande genom studium av uppsatsen om »Den sista roslagsskutan» i årsboken *Uppland*. Genom ett energiskt och målmedvetet arbete lyckades Bruno Falk och typografen Nils Claesson realisera planen om mastens förvärvande. Den senares insats var att söka få ihop pengar för företagets finansiering, vilket även lyckades.

En dag i mars månad 1949, strax före islossningen, körde åkerägaren O. W. Bolinder i sällskap med Bruno Falk ut till Vettershaga i Länna i Roslagen med sin största lastbil med tillhörande släp-

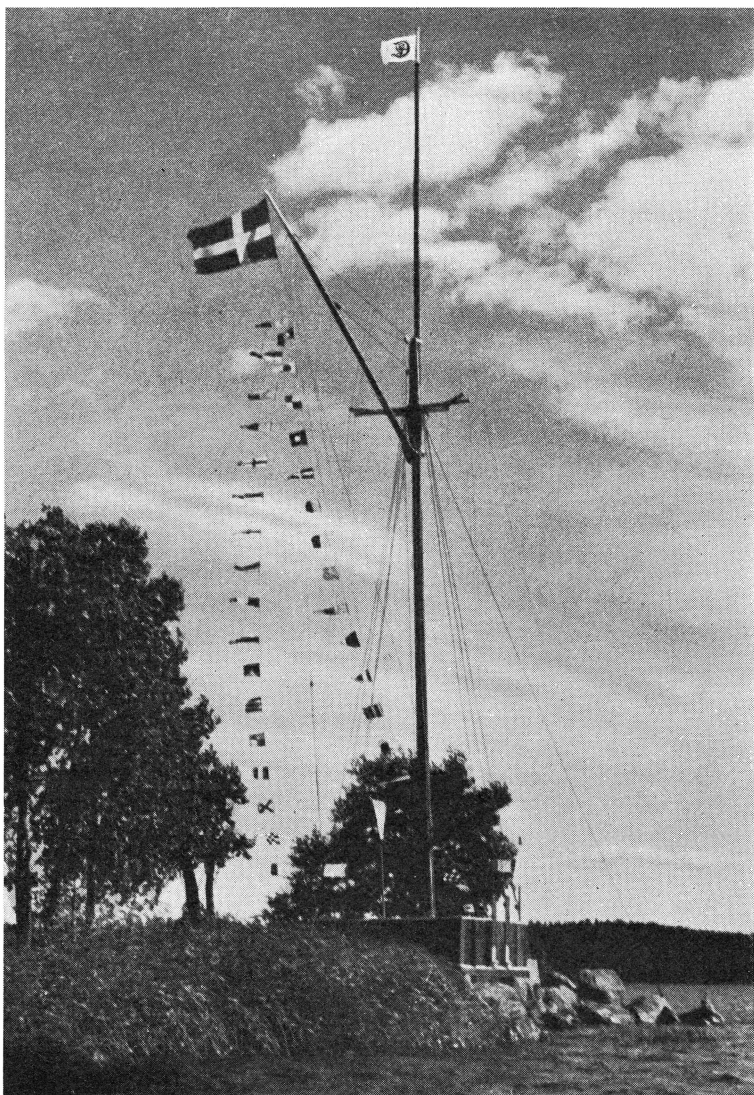

Foto: Upsalabild.

SOFIA AV LÄNNAS mast uppsatt på Ekolns Segelklubbs klubbholme.

vagn för att avhämta masten. Det gick bra och sent på kvällen samma dag var den välbehållen på Skarholmen. Den måste sedermera transporteras på kälkar över isen till sin plats på Klubbholmen som den lilla holmen kallas av segelklubbens medlemmar. Arbetet med fundamentet vidtog omedelbart och en vecka senare kunde masten resas med tillhjälp av ett spel, som Uppsala stads gatukontor välvilligt ställt till förfogande. När masten var på sin plats och provisoriskt stöttad, vidtog tacklingsarbetet och ombyggnad av startbryggan, vilket arbete utfördes av villiga medlemmar under så gott som hela sommaren.

Söndagen 14 aug. 1949 kunde masten högtidligen invigas i närvaro av slupen SOFIAS AV LÄNNA förre och sista ägare, skepparen Grönros från Vettershaga, samt klubbmedlemmar och andra intresserade.

Ekolns Segelklubb kan vara stolt över innehavet av slupen SOFIAS AV LÄNNA mast. Den står nu där på den yttersta udden av Klubbholmen, synlig över Ekolns vida vatten. Under seglationstiden hissas vår blågula flagga under gaffeln och E. S. K:s standert på toppen.

Heder åt de män, som genom sitt initiativ räddat en spillra från en epok som för alltid gått i graven!

B. J.

EDSBRO HEMBYGDS- OCH FÖRELÄSNINGSFÖRENING

Det hörde väl inte precis till vanligheterna under 1800-talet, att upplandsbönderna förde dagbok. Bönderna i Sättra gästgivargård i Edsbro gjorde det. En av böckerna har i år anträffats. Den omspanner åren 1833—1850 och har åtskilligt att förtälja om bondens liv i en bister och fattig tid. Särskilt intressant är den därför att den bevarat en hel del nu bortglömda ägonamn. Den nämner bl. a. Kapellbacken, som ger ett ytterligare belägg för traditionen att Sättra haft ett eget medeltida kapell.

Här följer några utdrag ur boken, sådan den skrevs av gästgivaren Erik Andersson:

»1845 den 7 Junij lekte braxen i Eltarn då appalblomma var utsprucken men ej Råg axet framme. 1845 var vestra gerde i trede och gösla till ladäkren och högsan och grynda i tribersbakken. Fyrkantsvreten, skreddarvreten, oxöga, tövalite odyngat. — — —

1846 den 4 Februarij inköpte Brenvin 1: 24 Kannan i Upsala, 1 Tunna Råg a 21 Rd 6 S, 1 dito Korn a 17 Rd 12 S. 1846 fik Bönderna hemta Korn och Råg miöl i Norrtelge den 8 de Januarij. Rekommanderades af Kronnan. Från petersborg i Rysslan. 12 pund

på tunna, obestemt pris. Borga en för alla och alla för en. En högst bedröflig och Dyr tid i detta år 1846. — — — En myken stor Torka blef i slutet på Julij och borgan af Augustij samt hela September. Påtater och artor samt kornet Bran ner på grund jord. Mykit torrt hela sommaren men vaker Råg. 1846 kom mykit stora sienker Både från Inrikes och Utrikes, öfver 500 Banko samt 12 Tunnor Råg, 16 Tn: hafra som alltsammans blef delt åt de mest fatige och arme. — — — 1846 blef en stor Potatis Siukdom, börja me bruna flekkar som gick till förRutning.»

Hur det såg ut på en bondgård i gångna tider hoppas vi snart kunna visa, när vi fått Björksättra 1600-talsgård överflyttad till hembygdsföreningens tomt. Arbetet med uppförandet pågår som bäst, när detta skrives. Gården har skänkts till föreningen av Holmens Bruks- och Fabriks aktiebolag. Genom andra frikostiga gåvor från landsting och kommun blev det möjligt för föreningen att rädda denna kulturhistoriskt värdefulla gård. Gårdens inredning med gamla möbler, textilier, husgeråd och redskap komma sockenborna säkerligen beredvilligt att svara för. Vid nästa sommars hembygdshoppas vi att gården skall stå färdig för invigning.

Årets hembygdshöls hölls 21 augusti i strålande väder. Högtidstalare var förste antikvarien fil. dr Bengt Thordeman, Stockholm, som höll ett mycket intressant och uppskattat föredrag över ämnet »Uppländska helgon och deras relikier».

I övrigt har arbetet inom föreningen fortgått efter gamla linjer. Inför den stundande kommunsammanslagningen har stor vikt lagts vid att rädda gamla bykartor, handlingar, räkenskaps- och dagböcker, som kunna ge viktiga upplysningar om socknens struktur på den tid då den fick klara sig själv och vara sig själv.

K.-A. Grandin.

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

På grund av byggnadssvårigheter har ingen bygghus kunnat utföras vid hembygdsgården. En smedja, uppförd för flera år sedan skulle ha färdigbyggts och en bastu vid Tingvastbo komministerboställe, vilken hembygdsföreningen fått i gåva, skulle ha flyttats till hembygdsgården. Detta har dock fått anstå. Ytterligare en huslänga, med stall, portlider m. m. borde uppföras, om lämpliga byggnader kunde anskaffas. En vällingklocka har satts upp på hembygdsgårdens uthuslänga. Den är en gåva av firma Olsson och Roslund i Heby och har ursprungligen använts vid firmans gård Sågen i Huddungeby.

Söndagen 19 juni 1949 hölls hembygdsfest, då föreningen också firade sitt 20-årsjubileum. Tal hölls av kontraktsprosten E. Gisslandi, Knivsta, vilken var med och bildade föreningen. Vidare talade intendent Sven Drakenberg, Västerås. Komminister Nils Gustafsson, V. Färnebo, höll föredrag om prästen och smeden L. Dalin. För musiken svarade Sala blåsorkester.

Söndagen 12 juni 1949 besöktes hembygdsgården av Västmanlands läns fornminnesförening med landshövding Conrad Jonsson i spetsen. De besökande uttryckte sin förtjusning över den ordning och trevnad som råder i den lilla hembygdsgården. Denna utnyttjas nu alltmera vid föreningsmöten och samkväm. Då församlingssalen f. n. är upptagen har också stämmor och kommunala sammanträden hållits där. Vid sockenkyrkans 150-årsjubileum söndagen 24 juli 1949 serverades på hembygdsgården kyrkkaffe för över 300 personer.

Axel Johansson.

HÄRKEBERGA GILLE

Hembygdsgilletts verksamhet 1948 har i stort sett följt traditionella linjer. Vid Härkeberga kaplansgård och kyrkan anordnades under midsommarhelgen festlighet, som i likhet med tidigare års samlat talrik menighet från landskapets alla delar. Glanspunkten i programmet blev »Nils i Slättebys» krönikespel »Holmger Knutsson — Upplands siste frihetskämp», med handlingens tyngdpunkt kring slaget vid Sparrsätra år 1247. Musiken var hämtad ur Eriksofficiet och arrangerad av direktor musices Sven E. Svensson, Uppsala. Ett flertal roller innehades av teateramatörer från Sparrsätra Breds J. U. F.-avdelning. — Under midsommardagen framfördes »Uppländska bilder i dikt och ton», likaledes sammanställda av »Nils i Slätteby», under medverkan av sångaren Allan Jerbo, Upplands spelmansförbund, Fyrisgilletts folkdanslag samt J. U. F.-ungdomar. Högtidstalet hölls av författarinnan Vera Siöcrona, Stockholm, och kretstävling i slätter hölls mellan J. U. F. och S. L. U. Till förmån för kyrkans orgelfond arrangerades i kyrkan konsert under medverkan av konsertmästare Willy Böck, Uppsala.

I samband med festen anordnades i skolan konstutställning, varvid konstnärerna Erik Hermansson, Martin Ivarsson, Bengt Jansson och Sven Ekberg utställde ett hundratal oljemålningar och teckningar. Över 800 besökare bevistade utställningen.

Vid den föreläsningsverksamhet, som bedrivits i gilletts regi, har 8 föreläsningar hållits för sammanlagt 420 besökare.

Under slutet av verksamhetsåret invigdes gilletts badinrättning,

Härkeberga Gille. Allmogen bevistar en mässa vid Holmgers grav ur Krönikespelet Holmger Knutsson — Upplands siste frihetshjälte.

som visat sig fylla en verklig mission. Hembygdsgillets direkta ekonomiska bidrag utgjorde 8,000 kronor förutom frivilligt insamlade medel. Badinrättningen kostade över 17,000 kronor. Under första halvåret av verksamheten har över 1,500 badbiljetter sålts.

Gilletts styrelse har under året utgjorts av ledamöter från Härkeberga, Långtora och Litslena socknar. Hembygdsgillet har bl. a. varit kollektivt anslutet till Samfundet för hembygdsvård och Ort-namnsällskapet.

G. Öh.

KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND

Hembygdسفörbundet har år 1949 fått röna särskild uppmuntran i sitt arbete. För första gången har kommunala bidrag beviljats förbundets verksamhet. Bladåkers kommunalfullmäktige beviljade först ett anslag och några dagar senare beviljade Knutby kommunalfullmäktige ett motsvarande högre belopp. Dessa anslag äro bidrag till flyttning av Domaregården från Åsby till Gammelgården. Ansökan om byggnadstillstånd med tillstyrkande av landsantikvarien har in-

givits. Vi hoppas bli i tillfälle att snart få utföra detta företag, om byggnadstillståndet icke dröjer för länge. I de båda kommunalfullmäktiges välvilliga behandling av förbundets anhållan om bidrag se vi ett vackert uttryck för kommunernas och de kommunala förtroendemännens förståelse och intresse för hembygdsarbetet, något som är mycket uppmuntrande för förbundet och dess styrelse. Landstingets förvaltningsutskott har besökt Gammelgården och därvid uttryckt sig i erkänn samma ordalag om det arbete, som där är nedlagt. Vi tro oss därför med den kännedom om Landstingets stora intresse för dessa frågor våga hoppas på ett bidrag även därifrån, varigenom ekonomisk möjlighet att flytta fram Domaregården är oss given. Uppmuntran är ju stimulerande i allt arbete.

Den kvarnbod från Byholma i Knutby, som omnämndes i förra årsredogörelsen, är nu framflyttad till Gammelgården och utgör ett vackert och värdefullt tillskott till byggnaderna där. Liksom förr om åren har även i år kommit en del föremål till samlingarna. Kyrkvärden Berglund, föreståndare för Gammelgården och förbundets nitiske samlare, har bland annat funnit ett gammalt intressant recept, som antagligen kommer att tillföras samlingarna. Andra intresserade ha lämnat ytterligare föremål. Allt mottas med stor tacksamhet.

Vid årsmötet, som hölls 11 april, fattades en hel del viktiga beslut. Först angående den omnämnda framflyttningen av Domaregården. Vidare att om möjligt söka göra något för bevarandet av de delar av anläggningarna, som finnas kvar vid de gamla bruken Vellnora och Bennebol. Detta är säkert av vidare intresse, varför förbundet hyser förhoppningar på såväl Uplands Fornminnesförenings som ägarnas ingripande. Ätminstone bör väl i första hand fotografier tas och uppteckningar och beskrivningar göras. Förbundet beslutade även att försöka väcka såväl kommunernas som enskilda förenings intresse för sina äldre handlingars bevarande. En ideell förenings protokoll från 50 å 60 år sen äro redan nu i viss mån av kulturhistoriskt värde och bli det alltmer med åren. Utflykter till fasta fornlämningar i bygden talades nu som tidigare om. Det är svårast att få sakkunniga ciceroner. Årsmötesdeltagarna voro ense om att sedan en viktig etapp utförts, nämligen samlandet och sammanförandet av mycket värdefullt kulturhistoriskt material, det gäller att söka utnyttja samlingarna och göra dem alltmer tillgängliga för skolundervisningen och eljest i studiesyfte, och naturligtvis också fortsätta samlandet och bevarandet av arvet från fäderna.

I styrelsen har den ändringen företagits att kantor Martin Karlsson, Bladåker, blivit vice ordförande efter kantor Ragnar Pilström, som avflyttat, och att fjärdingsman Helge Jansson blivit kassör.

Hembygdifesten hölls som vanligt den första söndagen i augusti under god tillslutning. Föredragshållare var förste bibliotekarien fil. dr O. Lundberg, Uppsala, som sakligt och initierat talade om Nardinghundra härad. Han berörde bland annat sockenorganisation, skattesystem m. m. i gångna tider i häradet. Det värdefulla föredraget, som utgjorde axplock ur dr Lundbergs forskarluntor, torde komma att publiceras i ett större sammanhang. Vid festen medverkade Valö spelmanslag med vacker allmogemusik, och folkdanslaget Svearingen, Valö, gav flera sirliga och vackra folkdansuppvisningar. Godsägare G. Fohlin på Tarf, som, ehuru han ännu icke varit bosatt i Knutby så länge, visat föreningen stort intresse och givit den goda handtag, hade ordnat med en praktfull och förnämlig rid- och dressyruppvisning. Den ägde rum under direktör Sellbergs, Stockholm, ledning. På kvällen spelade Bergshamra Teaterstudio trevlig teater. De uppförde lustspelet »Svärfar» av Geijerstam.

Till sist kan nämnas att under det gångna året många skolklasser och enskilda besett samlingarna på Gammelgården. Får förbundet Domaregården, som skall bli Gammelgårdens mangårdsbyggnad, framflyttad och om möjligt tidstroget ordnad och möblerad, och samlingarna bättre ordnade och beskrivna, kan vi glädja oss åt att ha en för bygden synnerligen värdefull hembygdsgård med betydelsefulla samlingar kring fädernas liv och gärning.

Erik Söderlund.

LIDINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Föreningen har under det senaste verksamhetsåret arbetat efter traditionella linjer. Årsmötet hölls 5 maj 1948 på restaurang Gåshaga. I programmet ingick ett kåseri av redaktören N. S. Lundström, Stocksund, över ämnet »Som sommargäst å Norra Lidingön för femtio år sedan». Det blev en målande bild av Lidingön vid sekelskiftet med levande och roande porträtt av mer eller mindre bemärkta personer bland de sommargäster, som år från år återvände till sina sommarställen utmed Norra Lidingöns stränder.

Föreningen har under året anordnat traditionellt valborgsmässa- och midsommarfirande. Vid valborgsmässaöeldarna hölls Vårtalet av författarinnan Karin Stensland-Junker.

På morgonen 17 maj 1948, annandag pingst, hade föreningen en fågelutflykt under fil. kand. Nils Linnmans ledning och 26 sept. en botanisk exkursion till Långängens gård. Byggnaderna å gården,

kulturhistoriskt intressanta, visades sakkunnigt av intendenten Gotthard Gustafsson.

Långängens gård, som ägs av Lidingö stad, har under flera år stått öde med risk att byggnaderna skulle förfalla. Föreningen har därför med tacksamhet noterat, att Lidingö stadsfullmäktige under det gångna året beslutat anslå medel till gårdens restaurering även om att föreningen fått tillfälle att genom en särskild kommitté avge yttrande i ärendet.

Ett nytt inslag i föreningens verksamhet utgjorde den våren 1948 anordnade Västgötaaftonen, för vilken redogjorts i årsboken 1948. Föreningen har fortsatt på denna verksamhetslinje genom att 13 nov. anordna en värmlandsafton å Hemvärnsgården. I programmet ingick uppläsning av Frödingsdikter och värmlandshistorier samt en förevisning av filmen »Ack Värmeland Du sköna». Bland de medverkande märktes fru Agnes Vestin, som läste ej publicerade, av henne själv skrivna historier på värmländska.

Leif Gillenius.

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Riala hembygdsförening höll i år sin hembygdsfest 24 juli, varvid kand. Lennart Seth höll föredrag. Hemmansäg. Gust. Vennberg berättade på Rialamål. Sång och musik och andaktsstund ingick i programmet och kaffeservering var anordnad.

Hembygdsföreningen har alldeles nyligen lyckats förvärva en intressant byggnad, en gammal loftbod från Björndal i Riala, som föreningen ämnar flytta till sin tomt i Snåret, där övriga hus och samlingar äro.

Gils Olsson Nordberg.

ROSLAGSKULLA HEMBYGDSFÖRENING

Roslagskulla hembygdsförening har i år kunnat företaga en nödvändig behandling av hela museet, både mangårdsbyggnader och samlingarna, för att utrota träskadeinsekterna. Firman Anticimex i Stockholm har utfört arbetet och intresserade personer ha bekostat det.

Föreningen höll sin hembygdsfest 23 juli med föredrag av kand. Lennart Seth. I övrigt förekom musik och sång, andaktsstund, kaffeservering, »historier» m. m.

Gils Olsson Nordberg.

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID OCH FRAMTID

Rörande verksamheten under Samfundets 25:e verksamhetsår 1948 meddelar styrelseberättelsen bl. a. följande.

Två allmänna möten ha hållits under året. Det första ägde rum den 23 maj 1948 i samband med en utfärd per buss och bil till Roslagskulla kyrka, Vira bruk och Penningby slott i Roslagen. Utfärden, som anträdades från Restaurangens hållplats i Djursholm, hade samlat omkring 165 deltagare i fyra fullsatta bussar. Första anhalt var Roslagskulla kyrka, där förste arkivarien fil. d:r Walfrid Enblom redogjorde för kyrkans historia och dess konstskatter. Dr Enblom nämnde bl. a. att kyrkan är ett typiskt minne från den karolinska tiden samt att porträtten och de flesta konstföremålen stamma från Östanå gård, som en gång tillhört Banérätten. Färden gick vidare till Vira bruk, där den gamla brukssmedjan tilldrog sig det största intresset. Brukets historia går tillbaka till tiden för 30-åriga kriget men är nu nedlagt och bevaras som ett intressant kulturminnesmärke. Det har under olika perioder varit leverantör till svenska staten.

Till slut- och huvudmålet, Penningby slott, fortsattes färden, där färdtagarna i tvenne grupper under ledning av dr Enblom och gårdens nuvarande ägare, direktör V. Nordström, besågo slottet. Slottets äldsta del byggdes på 1460—70-talen, och under Gustaf Vasas tid tillbyggdes två torn. Slottet har likväl ej varit utsatt för fientligt anfall. Som ägare till Penningby finner man ätterna Bonde, Sture, Stenbock, Brahe och von Rosen. Först år 1836 kom Penningby i ofrälse ägo och har under det sista hundralet år ägts av släkterna Nordström och Edman.

Sedan färdtagarna besett slottet, förtärdes medförd matsäck i slottets stora matsal.

Det andra mötet hölls på Djursholms slott 26 nov. 1948. Härvid erinrade ordföranden om, att Samfundet denna dag uppnått en ålder av 25 år. Det bildades nämligen 26 nov. 1923 med uppgift att verka för bevarandet av minnesmärken och arkivalier rörande Djursholms villastads historia m. m. samt att bevaka de konstnärliga kraven i samband med stadens utveckling. Ordföranden framhöll, att Samfundet under årens lopp blivit ägare till en betydande samling »Djursholmiana» i form av böcker, målningar, bilder m. m. från det gamla Djursholm, varefter han redogjorde för det huvudsakliga innehållet i Samfundets årsskrifter och nämnde en stor del av författarnamnen. Därefter framförde han ett varmt tack till alla dem, som under årens lopp verkat för Samfundet i en eller annan form.

»Djursholm i bilder genom tiderna» var ämnet för den återblick som förste arkivarien Enblom gav i anslutning till Samfundets 25-årsjubileum. Doktor Enbloms anförande anknöt sig i de flesta fall till ljusbilder från Samfundets omfattande bildarkiv och formade sig till en historisk återblick, som genom sin saklighet väckte åhörarnas synnerliga intresse. Tal. uppehöll sig först vid slottet och dess utvecklingshistoria och kritiserade de försök till restaurering, som ej alltid skett med den rätta känslan av pietet. Intressanta bilder från Djursholms villastads första bebyggelse och livet i villastaden visades. En del bemärkta personer, som varit verksamma i Djursholm, omnämndes.

Styrelsen har under året haft två sammanträden. Vid ett av dessa förelåg skrivelse från fröken M. Heilborn i Djursholm, vari hon bl. a. vädjar till styrelsens medverkan vid namnsättning av kvarter och vägar i Djursholm. Med anledning härav beslöts att uppdraga åt ordföranden att i denna fråga väcka motion i stadsfullmäktige. Dessa beslöto den 21 okt. 1948 att tillsätta en namnkommitté. Den ledande tanken hos denna kommitté är, att man med stöd av gamla kartor skall söka väcka till liv en del av de gamla gårds- och torpnamnen. Även personnamn från Djursholms äldre och senare tid skulle komma i åtanke.

Samfundet har under år 1948 framlagt sin sjätte årsskrift. Denna var ursprungligen avsedd att utkomma år 1946 för att utgöra en minnesskrift över Johan Banér med anledning av att 350 år förflutit från hans födelse år 1596. Det mesta av innehållet i årsskriften är ägnat åt Banérminnet. Som redaktör för årsskriften har fungerat fil. d:r David Norrman.

Vid 1948 års slut uppgick Samfundets medlemsantal till 700.

Samfundet har under året fått mottaga följande gåvor: från Djursholms villaägareförening i samband med dess upplösning kronor 1,051:30, avsedda att användas till framställning av ljusbilder, Upplands Fornminnesförenings årsbok 1947 samt Djursholms Gilles porträttmatrikel 1908—1948.

SINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Singö hembygdsförening har sedan sin start huvudsakligen haft sitt intresse riktat på föreläsnings- och studieverksamhet. Sålunda har under året hållits tre föreläsningar i bildningsförbundets regi med kyrkoadjunkt K. B. Öster, rektor Emil Lemhagen, Väddö, och fil. dr Carl Cederblad, Uppsala, som föreläsare. Tillslutningen har varit mycket god. Dessutom har två studiecirkelar varit igång, den ena ledd av kantor Harry Källberg och med föreningskunskap så-

som ämne, den andra ledd av undertecknad och etablerad som lyssnargrupp kring radions Strindbergsföreläsningar. I samband med sista föreläsningen, som givits en festligare inramning med bl. a. sång till luta av rektor Lemhagen, hölls årsmöte med föreningen. För innevarande verksamhetsår äro åtta föreläsningar planerade.

Föreningens stora dag blev dess hembygdsfest i Singö kyrka 7 aug. med högtidstal av landshövding Karl Levinson, sång av stiftsadjunkt L. Tyréus, musik av kantor Källberg och folkskollärare Mjörnö och deklamation till orgelackompanjemang av folkskollärare Sixten Grönros. Efteråt samlades deltagarna till en animerad samvaro i församlingshuset, där kyrkoherde Korn's dramatiskt återgivna H. C. Andersens-saga »Tekannan» fick de starkaste applåderna.

Föreningen hoppas att en gång få hålla sina hembygdsfester såsom friluftsfester på egen mark och med en hembygdsgård såsom samlingspunkt och främsta attraktion. Ett lämpligt område, naturskönt beläget invid Singöfjärdens strand leker oss i hågen. Men för att denna plan skall kunna förverkligas måste kassabehållningen stiga från nuvarande blygsamma belopp till 10,000 kronor. Skall vi lyckas förvärva tomten innan sommargästerna kniper den? Plats för donatorer!

Per Raab.

SPÅNGA FORNMINNES- OCH HEMBYGDSGILLE

Liksom under föregående verksamhetsår har Spånga fornminnes- och hembygds-gille anordnat sammankomster och utflykter i olika former under år 1948. Årsmöte hölls 29 februari under medverkan av gillet's egen kör och orkester. Hrr Sandén j:or och Nyström bidrog till underhållningen med gluntsång och hr Hultman med solo-sång. Sedan kaffet serverats, vidtog lekar och gammaldans.

Under sommaren förekom tre utflykter. Den 13 juni företogs en cykeltur, med andre skriftvårdaren Sjöberg som ciceron, utefter Edsvikens stränder. Förbi Häggvik, Edsberg, Bergendal gick färden till fornborgen vid Sjöberg, där ett längre uppehåll gjordes och frukost intogs. Därefter fortsattes färden förbi Sätra till Nora, där den intressanta runristningen besågs.

Med båt åkte man 29 augusti till Birka och Adelsö. Björköen besågs under ledning av ciceron från Riksantikvarieämbetet och sedan gemensam lunch och kaffe intagits vid raststugan, gick färden vidare till Hovgårdsbryggan på Adelsö. Här besågs lämningarna efter kungaborgen Alsnö Hus, Håkan Rödes sten, Skopintullhögen och Adelsö kyrka.

Den 12 september företogs med Oscar Wennerström som ciceron en höstvandring, varvid Norra förstädernas vattenverk på Lövholmen, Gåseborg och jättegrytorna ovanför Kyrkhamn studerades.

Under hösten har flera trevliga sammankomster varit anordnade såsom t. ex. hembygdsaftonen i Råstahems Folkets Hus under medverkan av orkestern och kören och familjeaftonen i Spånga Folkets Hus, då pastor Lennart Håkansson på ett synnerligen medryckande sätt kåserade över ämnet »Humor och allvar» och en skådespelartrupp från Forumteatern, Stockholm, framförde två sketcher.

Året avslutades med luciafest i gammal traditionell stil i Solhems skola med Lucia och tärnor, stjärngossar, deklamation av fröken Hock, sång av kören, musik av orkestern och av fröken Holmström på dragspel.

Gilletts kör och orkester, som ställer sina krafter till förfogande vid föreningens fester, har även haft separata konserter under ledning av musikedirektör Dag Lindberg. Orkestern medverkade bl. a. vid en soaré den 20 mars till förmån för Rädda Barnen. Den 25 april höll kören och orkestern en konsert i Spånga kyrka till förmån för Europahjälpen. Den 14 okt. medverkade orkestern vid ABF:s högtidssammankomst i Folkets Hus och 31 dec. konsertade kören och orkestern i Solhems folkskola vid Spångas inkorporering med Stockholm.

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille har under år 1948 haft inte mindre än 216 medlemmar.

TORSTUNA HEMBYGDSFÖRENING

»Så pilar som ett jehu den korta
sommarns ti,
och inte ä ja ängsli, fast ja har
stort besmi.»

Så sjunger Torstuna-drängen i sin visa. Ledamöterna i hembygdsföreningens styrelse — och givetvis först och främst »klockarfar, som allt skall bestyra», samlingsvårdaren Carl Spångberg — kan omvittna att de sommaren 1949 har gjort precis samma erfarenhet som »drängen». Det har varit en rolig och arbetsam sommar. Men svårt har det varit att få tiden att räcka till.

Ty i sommar har byggnaderna vid Torstuna hembygdsgård i Härled iordningstälts under intendent Nils Ålenius överinseende. Byggmästare Bror Karlsson har ombesörjt snickeriarbetet och konserverator Sven Carlsson har målat och konserverat. Samtliga dessa

herrars sakkunnighet och intresse har bidragit till ett utomordentligt gott resultat.

Redan till midsommar gjordes bygden osäker av styrelsens arbetsutskott, som med konservator Carlsson som primus motor »gick gårdfare» och sökte efter för bygden karakteristiska väggmålningar, som sedan skulle kopieras i Härled-gården. Trakten är en välbyggd trakt och nästan samtliga gårdar av äldre datum voro pryddigt och ordentlig renoverade. Men alla voro lyckligtvis intresserade för saken och vi fick lyfta fram möbler eller ta ner väggtaflor för att på »osynliga platser» låta konservatorn skära sig in genom tapet och papp in till lerbruket. I en gård fick vi t. o. m. blöta av klistrad papp på en taklist metervis och det till på köpet i finrummet. Så nog fanns det intresse.

Och så har hopsamlandet av kulturföremål påbörjats. Traktortåg har genomkorsat socknen både kors och tvärs och se'n gått med last till Härled. Samlingsvårdaren och v. samlingsvårdaren och åtskilliga andra styrelseledamöter ha varit i elden som »stuveriarbetare». Roligt har det varit och bra har det gått, Så från Torstunakanten finnes för tillfället endast bara nöjsamma saker att rapportera.

Nu skall allt hopsamlat, möbler, husgeråd, verktyg och allt annat tvättas, registreras, katalogiseras och ställas in i den finfina och pampiga gården till allmänt beskådande.

Sen hoppas vi kunna ha invigningen redan 1950. Nästa rapport blir därför säkert åtskilligt längre.

Axel Ekholm.

VITTINGE HEMBYGDSFÖRENING

Hembygdsföreningens arbete har under året haft samma lugna rytm som bondens liv ute på landsbygden. Några nyförvärv till samlingarna ha vi dock fått; ett korsstygnarbete från åttiotalet av en fru, f. d. vittingebo, samt en gammal tavla, föreställande Vittinge kyrka och klockstapel, målad år 1800 av en sockenbo. — Ett samkväm på hösten med ett givande föredrag av intendent Drakenberg, Västerås, minnas vi också, då Västmanländska slott- och herresäten skildrades i ord och bild. Trefaldighetsafton firades som vanligt med inbjudan av socknens J. U. F.-förening och logen Vittinge Lilja. Efter marschen till källan i den vackra kvällen och den obligatoriska drickningen skedde återfärden till hembygdsgården, där ett trevligt samkväm följde. Några medlemmar ur kyrkokören medverkade med sång och efter kaffedrickningen kom aftonens höjdpunkt, ett föredrag med ljusbilder av vandrarehemsassistenten Carl Falkman, Stockholm. Han var som klippt och skuren för sin uppgift att

berätta om olika platser i vårt vackra land och färgbilderna voro utsökt vackra. Kvällen avslutades med gammaldans.

Föreningens fest, första lördagen och söndagen i juli, blev i år på grund av det vackra vädret och 25-årsjubileet ovanligt lyckad. På lördagen berättade spelmannen Johan Olsson om en Norgetripp med Uplands Spelmansförbund, och på söndagen berättade rektor Lemhagen, Väddö, på ett oemotståndligt sätt om Albert Engström och hans syn på »rospiggarna». Ett folkdanslag »Apell» från Svenska Ungdomsringen i Stockholm gav en uppskattad uppvisning och till sist uppfördes ett slags krönikespel, som skrivits av tre medlemmar i hembygdsföreningen. Conferencier och författare var lantbrukaren Paul Andersson, verskrönikörer undertecknad och »Norrgårds-Edit». Det sista på detta program var ett gammalt bröllops-tåg, som kom åkande genom byn upp till hembygdsgården. Medlemmar av Uplands spelmansförbund gick i täten och varje par i tåget harangerades med en låt av spelmännen och en vers av krönikören. Epilogen lästes av fru Ingrid Lundell. »Norrgårds-Edit» hade nedlagt mycket arbete att få det hela så stilenligt som möjligt, och spelmannen Johan Olsson gav många goda råd hur det hela skulle gestaltas.

Egron Lundell.

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Föreningen har under år 1948 arbetat, liksom under tidigare år, med samlande av föremål till det lilla museet i fornstugan samt med samlande av tidningsuppsatser, fotografier och skrifter m. m. till arkivet.

Fornstugan har stått öppen för allmänheten och varit tillgänglig för eleverna i Värmdö skolor för studier i hembygdskunskap.

Den 10 oktober anordnade Riksantikvarieämbetet utfärd till Värmdö under ledning av fil. lic. Henrik Alm med ett 80-tal deltagare. I utfärden deltog även medlemmar av vår förening. Besök gjordes i Värmdö kyrka, som visades av lic. Alm, samt i fornstugan, där samlingarna visades av fru Iris Ekman, fornstugans föreståndarinna. Vidare gjordes besök vid Norrnäs gård, där den gamla, vackra mangårdsbyggnaden visades av undertecknad. Färden fortsattes därefter till Fredriksborg, där det stora fästningstornet, som blev färdigbyggt 1735, besågs. Besök gjordes även vid fästningsmuseet på Oscar-Fredriksborg.

På grund av de allt för höga tryckningskostnaderna har årsbok tyvärr ej kunnat utsändas under år 1948 till föreningens medlemmar. Ny årsbok är dock för närvarande under utarbetande. Som

en liten ersättning för årsboken erhöles medlemmarna Samfundets för hembygdsvård skrift »Den svenska sockenboken». Årsmöte hölls på värdshuset i Gustavsberg lördagen 20 nov. Efter mötesförhandlingarna höll antikvarie H. Hansson, Stockholm, ett synnerligen intresseant, med skioptikonbilder illustrerat föredrag om Gustavsbergs fornminnen. Antikvarie Hansson har under flera år lett utgrävningen av forngravar, huvudsakligen från järnåldern, vid Farsta gård i Gustavsberg. Efter föredraget samlades medlemmarna till animerat kafferep.

Föreningen har under året av Värmdö kommun erhållit ett anslag å 300 kronor att användas som bidrag till nybyggnader.

Föreningen har under året haft 168 medlemmar, därav 1 hedersledamot och 19 ständiga ledamöter.

Av föreningens ledamöter äro 22 st. även medlemmar i Upplands Fornminnesförening.

Norrnäs, Norra Värmdö, 8 aug. 1949.

Gunnar Wahlberg.

ÖREGRUNDS HEMBYGDSFÖRENING

Öregrunds hembygdsförening har under det gångna året främst sysslat med ändrings- och reparationsarbeten inom hembygdsgården, där ledmotivet varit att i största möjliga utsträckning återställa interiören i ursprungligt skick. Även hembygdsgårdens omgivning har berörts härav, så har t. ex. gräsplanen mot Kyrkogatan planerats, och en lekplats för barnen anordnats. Efter renoveringen har hembygdsgården uthyrts för olika ändamål, och stadgarnas uttalande om att hembygdsgården vill »skapa möjligheter för såväl unga som gamla till sund och nyttosam fritidssysselsättning» har funnit resonans hos stadens befolkning.

För musealt ändamål har man planerat att iordningställa vinden och gavelrummen 1 tr. upp. Ett flertal gåvor, bl. a. en klocka, en salongsmöbel, kopparsaker, två lanternor, tavlor o. s. v., har föreningen fått mottaga från intresserade medlemmar. Medlemsantalet var vid 1948 års utgång 183 personer. Hembygdsföreningens styrelse har medgivit Öregrunds Idrottsklubb att de priser, som klubben vunnit i olika tävlingar, få uppställas och förvaras i ett av klubben anskaffat skåp i hembygdsgården.

Midsommarfirandet skedde under stor tillslutning från allmänheten. Svearingens allmogespelmän från Valö och Svearingens folkslag medverkade på ett mycket förtjänstfullt sätt.

Vid årsmötet, som hölls 19 mars, omvaldes styrelse och revisorer

med respektive suppleanter, och efter de interna förhandlingarna höll intendent Nils Ålenius ett intressant föredrag om hembygds-gårdar i Uppland. Ett ej mindre intressant föredrag hölls efter kaffedrickningen av kyrkoherde Axel Lundegård, som talade om Öregrunds kyrkas relikier. Årsmötet avslutades med att ordf. köpman Karl Wickström tackade de medverkande och alla dem, som under året hjälpt föreningen i dess arbete, varefter »Du gamla, du fria» sjöngs.

ÖSTER-LÖVSTA HEMBYGDSFÖRENING

Under det gångna året har verksamheten inom vår hembygds-förening fortgått på samma sätt som förut. Vårfirandet vid dammen i Skärplinge har nu blivit tradition och anordnades denna gång av hembygdsföreningen. Prosten T. Lind höll talet för våren vid de flammande lågorna från tjärtunnorna på dammen, Öster-Lövsta-kören sjön vårsånger och ett praktfullt fyrverkeri avbrändes.

Årsmötet hölls i Gammelgården söndagen 15 maj. Efter de sedvanliga förhandlingarna serverades kaffe. Den gemytliga stämningen under kaffepausen saknades ej heller vid detta årsmöte; för den musikaliska underhållningen svarade magister Olle Ingeson och undertecknad. Landstingsman Albert Andersson i Valnäs berättade en del intressanta och roliga historier på lövstamål från sin ungdom. Detta programinslag från en bygdens son värdesattes högt av de närvarande. Så visades till sist några synnerligen vackra djur- och jaktfilmer.

I år ha vi åter haft sommarfest och det i dagarna tre, både på midsommaraftonen samt annandag och tredjedag midsommar. Sedan majstången rests midsommaraftonen, blev det först långdans för barnen kring den och sedan dans för de äldre till spelmanslagets taktfasta toner. Trots kylan och flera fester i närheten, både inom- och utsocknes, hade många midsommarfirande infunnit sig. Vid den egentliga hembygdsfesten högtidstalade prosten Lind. Söderfors Arbetares Hornmusikkår hade i år måst svika oss på grund av medlemmarnas semesterresor åt olika håll. I stället spelade våra hemmamusiker, »Åkerbypojkar», på ett förträffligt sätt. Öster-Lövstakören svarade för körsången under kantor Johan Olssons ledning. »Barnens blomstertåg» uppskattades livligt av de talrika festbesökarna. Ett 40-tal barn från orten kommo åkande till Gammelgården i lövklädda skrindor, åtföljda av allmogespelmän. Efter att ha tågat flera varv runt festplatsen företrädde av spelmännen sjöngo barnen ett par sånger från scenen. Ett samarbete med socknens

brandkår blev synnerligen lyckat. Vid festen höll den nämligen en brandövning under brandchefen A. Öhlunds och brandkonsulent F. Kylbergs från Vattholma ledarskap. En väldig brasa invid festområdet släcktes bravurmässigt, sedan konsulenten på ett särdeles humoristiskt sätt givit festbesökarna en nyttig lektion om brandredskap och släckningsarbete. I övrigt hade vanliga festanordningar vidtagits och behållningen av festen blev god.

Färgtaket på Gammalgårdens mangårdsbyggnad blev färdigreparerat på våren, sedan det lyckats styrelsen att skaffa de resterande nya stängerna härtill. Ytterligare återstå under hösten en del reparationsarbeten å andra tak. Till vårt museum duggar något gammalt föremål då och då, vilket tacksamt erkännes och visar, att intresset för hembygdssaken ej helt slappnat.

Isac Lagerqvist.

TRE NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR

LITSLENA

Den 26 februari 1949 bildades Litslena hembygdsförening vid en rotestämma på Hällby gård. Tanken på en dylik förening inom socknen har länge legat latent, men aktualiserades i och med att man beslutat bevara Åby dragontorp. Initiativtagare till denna åtgärd har varit en son till Litslenas siste dragon, nr 43 Klangh, f. stationsförmannen Gustaf Klangh, Enköping, fornvårdare Albin Rylander, samt överste Carl-Axel Torén, Stockholm.

Som ålderman vid rotestämman fungerade J. H. Söderlund, och roten som i övrigt representerades av Elis Eriksson, Einar Johansson, Selma Johansson och C. R. Larsson, beslöt att överlämna soldatstugan åt hembygdsföreningen. Efter rotestämman beslöts hembygdsföreningens bildande. Sammanträdet leddes av folkskollärare Hedlund, och till styrelse valdes herrar Hedlund, Ramström, Söderlund, Curt Johansson och Karl-Arne Eriksson. Hrr Lundborg och Fred utsågs till revisorer. Vidare antogs stadgar för föreningen, enligt vilka dess uppgift bl. a. är att stärka kärleken till hembygden och att bevara förefintliga kulturvärden. Förutom Åby dragontorp skänktes till hembygdsföreningen bastun vid Kälsta och J. H. Söderlunds väderkvarn vid Hummelsta. Dessa byggnader skola iordningställas och »för all framtid bevaras». Genom av fornvårdare Rylander och f. stationsförman Klangh föranstaltade insamlingar förfogar föreningen över en grundplåt till sin verksamhet. Överste Torén ställde till dra-

gonstugans inlösande i utsikt ett belopp från Livregementets till häst kamratförening.

Som en honnör för vad de till föreningens fromma utträttat, valdes till hedersledamöter överste Torén, fornvårdarna A. Rylander och J. H. Söderlund samt förman Klangh och fru Elna Eriksson.

SÖDERFORS

Söndagen 30 okt. 1949 bildades Söderfors hembygdsförening vid en sammankomst i föreläsningssalen, där de närvarande hälsades välkomna av folkskollärare Erik Sandberg. Sedan landsantikvarie N. Sundquist, Uppsala, hållit ett orienterande föredrag över en hembygdsförenings arbetsuppgifter, syften och mål, vidtog mötesförhandlingar, varvid hembygdsföreningen bildades och stadgar för densamma antogs. Ett 50-tal personer tecknade sitt deltagande och till styrelsemedlemmar valdes följande: ordf. förrådsförvaltare Georg Wahlström, v. ordf. bruksdirektör P. G. Brännström, sekr. lärarinnan Annie Wittlock, v. sekr. valsverksarbetare Ivar Ceder, skattmästare fru Märta Ödberg. Till övriga styrelseledamöter utsågos kemist Östen Englund och verkstadsarbetare Gerhard Lantz. Revisorer blevo hrr Bertil Eriksson och Alvar Tidlund.

Dir. Brännström lämnade därefter en del upplysningar rörande den av 1700-talsbostäderna vid Strömgatan i Söderfors, som på brukets bekostnad höll på att iordningställas till Söderfors församlings 250 årsjubileum 6 nov. 1949 och som sedermera skulle få tjäna som samlingslokal för Söderfors hembygdsförening. Till restaurerings- och inredningsarbetena av den gamla smedsbostaden, vars interiör ger en god bild av hur en smedsfamilj bodde under slutet av 1800-talet, återkommer vi i nästa nummer av årsboken Uppland.

VALÖ-FORSMARK

Vid en hembygdsafton i ordenshuset i Granhälla, lördagen 4 dec. 1948, bildades Valö-Forsmarks hembygdsförening. Efter musik av Valö spelmanslag hälsade folkskollärare C. A. Wahlström de närvarande välkomna, varefter intendent Nils Ålenius, Uppsala, gav en livfull och intressant skildring av Upplands hembygdsgårdar och dess hembygdsföreningars arbete. Efter föredraget vidtog kaffedrickning, spelmanslaget utförde allmogemusik och tre par ur folkdanslaget Svearingen gav en vacker och livligt senterad uppvisning. Ett 50-tal personer tecknade medlemskap i hembygdsföreningen och

en interimstyrelse på tio personer tillsattes för att utarbeta stadgar och söka kontakt med kommunens samtliga byar.

Dagen därpå besågs Norrby och Vamsta gravfält, där skeppssättningar och gravhögar av olika storleksordning studerades.

Vid föreningens årsmöte 26 febr. 1949 fick styrelsen för Valö-Forsmarks hembygdsförening följande sammansättning: C. A. Wahlström ordf., Harry Mellerstam sek., Bertil Georgsson kassör, Georg Jonsson materialförvaltare och Hugo Wahlström redaktionssekreterare. Medlemsantalet hade då stigit till omkr. 100. Föreningen har under år 1949 sysslat med en inventering av socknens fornminnen och en insamling av musealt värdefulla föremål, framför allt olika slags verktyg och gamla möbler.

22 nov. inköptes av Forsmarks domänstyrelse en mangårdsbyggnad i två våningar, vilken torde härröra från 1800-talet. Denna kommer att flyttas från Forsmark till Valö och där iordningställas som hembygdsgård med samlingslokal och museum. Föreningen har också ett förnämligt arkivmaterial bestående av tidningsurklipp, fotografier och teckningar. En mindre skrift med innehåll, som kommer att intressera ortsborna, kommer inom en snar framtid att publiceras. Nämnas bör också att hembygdsföreningen har en egen bygdeorkester på 14 man.